

MIKOŁAJ SZYMAŃSKI

Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0001-6183-7489
mj.szymanski@uw.edu.pl

AFRANIUS DE SEXAGENARIIS DE PONTE DEICIENDIS

ABSTRACT. Szymański Mikołaj, *Afranius de sexagenariis de ponte deiciendis* (Afranius on the Need to Throw Sexagenarians Down From the Bridge).

An attempt to reconstruct the wording of Afran. *Repudiatus* fr. 8 Ribbeck and to establish its function in the comedy.

Keywords: Roman comedy; fabula togata; old age; proverb; legend

Plures scriptores Romani aut ad fabulam de sexagenariis olim de ponte deici solitis alludunt, aut eius originem vario modo explanare conantur. Locos huc spectantes collegerunt Ryan 1995 et Parkin 2003. Ego hic tantum duo testimonia citabo:

Varro *De vita populi Romani*, fr. 71 Riposati, ap. Non. 523 M.:

Cum in quintum gradum pervenerant atque habebant sexaginta annos, tunc denique erant a publicis negotiis liberi atque otiosi. Ideo in proverbium quidam putant venisse, ut diceretur sexagenarios de ponte deici oportere, id est, quod suffragium non ferant, quod per pontem ferebatur.

„Quintus gradus” aetatis humanae est sine dubio senectus, cf. Censorinum *De die natali* 14, 2, secundum quem Varro (fr. incertae sedis 447 Funaioli) „quinque gradus aetatis aequabiliter putat esse divisos, unumquemque scilicet praeter extremum in annos XV. Itaque primo gradu usque annum XV pueros dictos [...]. Secundo ad tricensimum annum adulescentes [...]. In tertio gradu qui erant usque quinque et quadraginta annos, iuvenis annos appellatos [...]. In quarto autem adusque sexagensimum annum seniores vocitatos [...]. Inde usque finem vitae uniuscuiusque quintum gradum factum, in quo qui essent, senes appellatos [...]”. Vox „quidam”, ut e posteriore testimonio patebit, pertinet ad Sinnium Capitonem, Varronis fere aequalem, qui putabat maiores non necavisse senes in Tiberim eos deturbando, sed privare eos accessu ad pontem ad locum suffragia ferendi ducentem.

Sed maximi momenti mihi hic videtur mentio proverbii. Possumus Varroni credere eius temporibus verba: „Sexagenarii de ponte sunt deiciendi” vice proverbii usurpata esse, omnes homines sexagenarios et vetustiores vituperantis. De senibus haud raro conqueruntur personae comoediarum¹. Ut postea videbimus, hic fortasse latet eius dicti origo.

Festus, p. 452, 4–22 Lindsay:

Sunt, qui dicant post Urbem a Gallis liberatam ob inopiam cibatus coeptos sexaginta annorum homines iaci in Tiberim [...]. Sed exploratissimum illud est causae, quo tempore primum per pontem coeperunt comitiis suffragium ferre, iuniores conclamaverunt, ut de ponte deicerentur sexagenarii, qui iam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi quam illi deligerent imperatorem; cuius sententiae est etiam Sinius Capito. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius in *Repudiato*.

Hanc ultimam sententiam (quae est fragmentum 8 *Repudiati* apud Ottonem Ribbeck) cave ne intellegas: „Afranius confirmavit vanam esse opinionem de ponte Tiberino”², sed „Afranius confirmavit communem opinionem, quae est vana”³. Sane Afranius non fuit antiquitatum scrutator, sed comoediarum togatarum scriptor, ergo hic „confirmavit opinionem” sibi vult idem ac „usus est proverbio secundum opinionem vulgi, mentionem faciens Tiberis”. Si senarium usurpavit, potuit scribere exempli gratia:

sexagenarii
de ponte in Tiberim debent omnes deici.

Quis id in fabula dicit? Certe is „repudiatus”, qui in titulo apparet, nempe iuvenis propter vera aut ficta peccata a patre e familia eiectus⁴.

Num hunc locum fabulae Afranianae recte redintegraverim, id, ut sincere dicam, pro certo nescio, sed nullum est mihi dubium, quin comoediographus aut proverbio usus sit, aut ipse id invenerit. Placet enim mihi opinio Timothei Parkin, qui conicit id dictum non a fabula aliqua originem duxisse, sed e contrario, postquam sententia ab Afranio creata in proverbium cesserit, excogitavisse Romanos fabulas ad eam explanandam⁵.

¹ Vide e.g. Plaut. *Poen.* 508–509.

² Ita Parkin 2003: 268: „Moreover, that the opinion about the Tiber is groundless, Afranius established in his *Repudiatus*”. Haec interpretatio pugnat cum eo, quod Parkin ipse postea dicit (vide infra, annot. 5).

³ Ita Nettleship 1885: 28, annot. 1: „Festus [...] after supporting this theory, quotes the comedian Afranius in support of the other”.

⁴ Cf. Cic. *Mur.* 11: adolescens ... a parente repudiatus videretur.

⁵ Parkin 2003: 271: „It is possible that it was Afranius, in the second century B.C., who invented the saying in the first place, as part of a comic representation [...]; thence the saying became so well known that some explanation had to be found as to its origin”.

Certe si sexagenarii e mundo essent sublati, ingens damnum artes et litterae paterentur. In eo enim vitae tempore homines sunt ad studia humaniora aptissimi, mente enim adhuc valent et experientiam habent multo maiorem quam iuniores. Optimum exemplum Tu nobis das, Elisabeth, quae sexagesimo anno completo multa eximia opera scripseris. Etiam plura et meliora post Tuum iubilaeum speramus.

BIBLIOGRAPHIA

- Nettleship 1885: H. Nettleship, *Early Italian Civilization*, in eiusdem *Lectures and Essays on Subjects connected with Latin Literature and Scholarship*, Oxford 1885, 23–44.
- Parkin 2003: T.G. Parkin, *Old Age in the Roman World: A Cultural and Social History*, Baltimore – London 2003, 265–272.
- Ryan 1995: F.X. Ryan, *Sexagenarians, the Bridge and the „Centuria praerogativa”*, „Rheinisches Museum” CXXXVIII (1995), 188–190.

AFRANIUSZ O POTRZEBIE ZRZUCANIA SZEŚĆDZIESIĘCIOLATKÓW Z MOSTU

Streszczenie

W jednym z fragmentów komedii Afraniusza *Odrzucony* występuje powiedzenie, że sześćdziesięciolatek należy zrzucić z mostu (fr. 8 Ribbeck). Staram się tu odtworzyć tekst zdania Afraniusza, które znamy tylko z parafrazy Festusa, i ustalić jego funkcję w sztuce. To zdanie zasługuje na szczególną uwagę, gdyż – jeśli wierzyć hipotezie Parkina – dało ono początek legendom o zabijaniu sześćdziesięciolatek w dawnym Rzymie.